

**საკონსტიტუციო სასამართლოსადმი მიმართვა,
როგორც უფლების დაცვის კონსტიტუციურსა-
მართლებრივი საშუალება**

შესავალი

სამართლიანი სასამართლოს უფლება და მისი უმნიშვნელოვანესი ასპექტი - სასამართლოსადმი მიმართვა, ყოველთვის მგრძნობიარე და აქტუალური თემაა. აღნიშნული განსაკუთრებით თვალშისაცემია ე.წ. „ახალ დემოკრატიებში“. სასამართლიანი სასამართლოს უფლების ადეკვატური რეალიზაცია მნიშვნელოვნად განაპირობებს მართლმსაჯულებისადმი ნდობას და ამით უშუალოდ ემსახურება სახელმწიფოს პოლიტიკურ თუ სამართლებრივ სტაბილურობას.

სტატიის მიზანია, კვლევის ნორმატივისტული და ლოგიკური მეთოდების გამოყენებით გაანალიზდეს, თუ რას წარმოადგენს სასამართლოსადმი მიმართვა, როგორ განიმარტება იგი საქართველოს თუ საერთაშორისო კანონმდებლობით და რა კავშირშია საკონსტიტუციო სასამართლოსთან, ასევე, რამდენად წარმოადგენს საკონსტიტუციო სასამართლოსადმი მიმართვა, ზოგადად, სასამართლოსათვის მიმართვის უფლების რეალიზაციას.

1. სასამართლოსადმი მიმართვა - სამართლიანი სასამართლოს უფლების რეალიზაციის საფუძველი

1.1. სასამართლოსადმი მიმართვის უფლება, საქართველოს კონსტიტუციისა და საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკის მიხედვით

ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვა ყოველი დემოკრატიული და სამართლებრივი სახელმწიფოს უმთავრესი ამოცანაა, რომელიც უშუალოდ გამომდინარეობს სახელმწიფოს კონსტიტუციური ვალდებულებიდან, რომლის თანახმად, სახელმწიფო ცნობს და იცავს ადამიანის საყო-

* სამართლის საბაკალავრო პროგრამის მე-7 სემესტრის სტუდენტი, თსუ, საქართველოს ადვოკატთა ასოციაციის სასწავლო ცენტრში NORLAG-ის პროექტის კოორდინატორი.

ველთაოდ აღიარებულ უფლებებსა და თავისუფლებებს, როგორც წარუვალ და უზენაეს ადამიანურ ღირებულებებს. ხელისუფლების განხორციელებისას ხალხი და სახელმწიფო შეზღუდულნი არიან ამ უფლებებით და თავისუფლებებით, როგორც უშუალოდ მოქმედი სამართლით¹.

ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების ასეთი მნიშვნელობიდან გამომდინარე, საქართველოს კონსტიტუცია ითვალისწინებს მათი დაცვის აუცილებელ სამართლებრივ გარანტიებს, რომელთა შორის ყველაზე ქმედითი მათი სასამართლოს საშუალებით დაცვაა.

საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად, ყოველ ადამიანს უფლება აქვს თავის უფლებათა და თავისუფლებათა დასაცავად მიმართოს სასამართლოს. სასამართლო დაცვის უფლება თავად არის ადამიანის ერთ-ერთი დამოუკიდებელი უფლება, ამასთან, ადამიანის ყველა სხვა უფლებისა და თავისუფლების აუცილებელი გარანტია, დაცვის საშუალება.² ფიზიკური პირის პრეტენზიას სასამართლო დაცვაზე, ანუ სასამართლოსადმი მიმართვაზე, ხშირად ადამიანის უძველეს პროცესუალურ უფლებას უწოდებენ.³ აღნიშნულ ნორმას დემოკრატიული და სამართლებრივი სახელმწიფოს ფუნქციონირებისათვის ფუძემდებლური მნიშვნელობა გააჩნია,⁴ ვინაიდან, როგორც უკვე აღინიშნა, სამართლებრივი სახელმწიფოს პირველადი ფუნქცია ადამიანის უფლებების სრული რეალიზაცია და ადეკვატური დაცვაა.⁵

სამართლიანი სასამართლოს უფლება, როგორც სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპის განხორციელების ერთგვარი საზომი, გულისხმობს ყველა იმ სიკეთის სასამართლოში დაცვის შესაძლებლობას, რომელიც თავისი არსით უფლებას წარმოადგენს,⁶ ამიტომაც სამართლიანი სასამარ-

¹ საქართველოს კონსტიტუციის მე-7 მუხლი.

² ხეცურიანი ჯ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილება ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვის სფეროში, საკონსტიტუციო სამართლის მიმოხილვა, IV, 2011, 52.

³ კუბლაშვილი კ., ძირითადი უფლებები, თბილისი 2003, 336.

⁴ იხ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2010 წლის 28 ივნისის გადაწყვეტილება №1/466 საქმეზე, „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

⁵ Sachs M., Grundgesetz: Kommentar, Munchen 2003, 94.

⁶ იხ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2010 წლის 28 ივნისის გადაწყვეტილება №1/466 საქმეზე, „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

თლოს უფლება არის უმნიშვნელოვანესი მექანიზმი, რომელიც აწესრიგებს ინდივიდისა და სახელმწიფოს,⁷ ასევე, კერძო პირებს შორის არსებულ სადავო ურთიერთობებს, უზრუნველყოფს კონსტიტუციური უფლებების ეფექტურ რეალიზაციას და იცავს დაცულ სფეროში გაუმართლებელი ჩარევისგან.⁸

ამა თუ იმ უფლებით სრულად სარგებლობის უზრუნველყოფის უმთავრესი გარანტია სწორედ მისი სასამართლოში დაცვის შესაძლებლობაა. უფლება, თუ მას არ ახლავს მისი სასამართლო წესით დაცვის შესაძლებლობა, წარმოადგენს მხოლოდ თეორიულსა და ფიქციურს და ვერ იქნება პირის ლეგიტიმური ინტერესების დაცვის რეალური საშუალება.⁹ მეტიც, თავად გარკვეული უფლებით სარგებლობა დადგება კითხვის ნიშნის ქვეშ, თუკი არ იქნება უფლების დარღვევის თავიდან აცილების ან დარღვეული უფლების აღდგენის შესაძლებლობა, სამართლებრივი ბერკეტი¹⁰.

მას შემდეგ, რაც ხაზი გაესვა სამართლიანი სასამართლოს უფლების საკვანძო მნიშვნელობას, უნდა აღინიშნოს, რომ ამ უფლების რეალიზაციის ფუნდამენტური ასპექტი სასამართლოსადმი მიმართვა - სასამართლოს ხელმისაწვდომობაა, ვინაიდან სწორედ ეს უფლება წარმოადგენს, ერთი მხრივ, სხვა უფლებებისა და ინტერესების დაცვის საშუალებას, ხოლო, მეორე მხრივ, ხელისუფლების შტოებს შორის შეკავებისა და განონასწორების არქიტექტურის უმნიშვნელოვანეს ნაწილს.¹¹ ინდივიდების სასამართლოსადმი მიმართვა (ხელმისაწვდომობა) ის საშუალებაა, რომელიც ახდენს სასამართლო

⁷ Права человека, Комиссия при Президенте Российской Федерации, Институт Государства и Права РАН, Москва 2001, 317.

⁸ იხ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2008 წლის 19 დეკემბრის გადაწყვეტილება №1/1/403,427 საქმეზე, „კანადის მოქალაქე ჰუსეინ ალი და საქართველოს მოქალაქე ელენე კირაკოსიანი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2009 წლის 10 ნოემბრის გადაწყვეტილება №1/3/421,422 საქმეზე, „საქართველოს მოქალაქეები გიორგი ყიფიანი და დავით უნგიაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

¹⁰ შეად. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2010 წლის 28 ივნისის გადაწყვეტილება №1/466 საქმეზე, „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

¹¹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2009 წლის 10 ნოემბრის გადაწყვეტილება №1/3/421,422 საქმეზე, „საქართველოს მოქალაქეები გიორგი ყიფიანი და დავით უნგიაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

ხელისუფლების განხორციელების ინიცირებას.¹² აღნიშნული უფლება წარმოადგენს საძირკველს, რომელზეც შეიძლება მთელი რიგი სამართლებრივი კონსტრუქციების დაშენება. ამიტომაცაა, რომ სასამართლოსადმი მიმართვის „კონსტიტუციური წონა“ მჭიდროდ არის დაკავშირებული ზოგადად სასამართლო ხელისუფლების ეფექტურად განხორციელებასთან.

სასამართლოსადმი მიმართვის - სასამართლოს ხელმისაწვდომობის უფლება განმტკიცებულია მრავალი სახელმწიფოს კონსტიტუციაში, მათ შორისაა, გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა, ესპანეთი, უკრაინა, რუსეთის ფედერაცია, და ა.შ.¹³

განსახილველი უფლების მფლობელია ყველა ფიზიკური პირი. ამასთან, საქართველოს კონსტიტუციის 45-ე მუხლზე დაყრდნობით, სასამართლოსადმი მიმართვის უფლებით სარგებლობენ იურიდიული პირებიც.¹⁴ აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ამა თუ იმ ნორმატიული აქტის არაკონსტიტუციურობის შესახებ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოსადმი მიმართვის უფლება 2002 წლის 5 მარტიდან იურიდიულმა პირებმაც მოიპოვეს.¹⁵

პირს სასამართლოსადმი მიმართვის უფლება აქვს იმ შემთხვევაში, როდესაც დავობს თავისი უფლებისა თუ თავისუფლების დარღვევაზე და არა მაშინ, როდესაც პრინციპულად სურს გაასაჩივროს ესა თუ ის აქტი ან ქმედება, რომლებიც სხვის უფლებას ხელყოფენ.¹⁶ აღნიშნული მოსაზრება გაიზიარა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომაც, როდესაც 1997 წლის 10 იანვრის განჩინებაში განმარტა, რომ ყოველ ადამიანს უფლება აქვს მიმართოს სასამართლოს მხოლოდ თავის უფლებათა და თავისუფლებათა დასაცავად,

¹² იქვე.

¹³ „თუ ვინმეს უფლებები დაირღვა საჯარო ხელისუფლების მიერ, მას შეუძლია მიმართოს სასამართლოს“ - გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის ძირითადი კანონი, მუხლი 19(4); ესპანეთის სამეფოს კონსტიტუცია, მუხლი 53(2); უკრაინის კონსტიტუცია, განყოფილება 2, მუხლი 55; ის., საზღვარგარეთის ქვეყნების კონსტიტუციები, ნაწილი III, ვ. გონაშვილის რედაქტორობით; Конституция РФ, ст. 55.

¹⁴ კუბლაშვილი კ, ძირითადი უფლებები, თბილისი 2003, 337.

¹⁵ „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანულ კანონში 2002 წლის 12 თებერვლის ცვლილებები. მჭედლიძე ნ., სამართლიანი სასამართლოს უფლება ქართულ კანონმდებლობასა და საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკაში, საკუთრების უფლება და სამართლიანი სასამართლოს უფლება, საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის მასალები, თბილისი 2005, 61.

ე.ი. მაშინ, როდესაც დარღვეულია მისი, როგორც კონკრეტული პირის, უფლებები და თავისუფლებები. საკონსტიტუციო სასამართლომ დასკვნაში მიუთითა, რომ ე.წ. „სახალხო მიმართვა“ - action popularis დაუშვებელია როგორც საერთო სასამართლოების, ისე საკონსტიტუციო სასამართლოსადმი მიმართვის კონტექსტში. პირს შეუძლია, იდავოს მხოლოდ საკუთარი უფლებებისა და თავისუფლებების დასაცავად თუ აღსადგენად¹⁷.

სასამართლოსადმი მიმართვის უფლების რეალიზაციის უდიდესი მნიშვნელობის მიუხედავად, პირის სასამართლოსადმი ხელმისაწვდომობის უფლება არ არის აბსოლუტური. ის შეიძლება შეიზღუდოს სასამართლოსადმი მიმართვისათვის გარკვეული წინაპირობების დაწესებით, რაც დემოკრატიულ საზოგადოებაში არსებული ლეგიტიმური საჯარო ინტერესით უნდა იყოს გამართლებული¹⁸.

1.2. სასამართლოსადმი მიმართვის უფლება ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლისა და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკის მიხედვით

ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპულ კონვენციას (შემდგომში „ევროკონვენცია“) ბევრი მიიჩნევს ადამიანის უფლებათა დაცვის ყველაზე ეფექტურ საერთაშორისო ხელშეკრულებად, რომელმაც შექმნა განვითარებული საერთაშორისო საზედამხებველო მექანიზმი.¹⁹ სწორედ ეს მექანიზმია ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო (შემდგომში „ევროსასამართლო“), რომელიც მისი შექმნის დღიდან ეფექტურად ახორციელებს დაკისრებულ მისიას.

მიუხედავად იმისა, რომ წევრი სახელმწიფოებისათვის ევროსასამართლოს გადაწყვეტილებები არ არის სავალდე-

¹⁷ იქვე, 62.

¹⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2009 წლის 10 ნოემბრის გადაწყვეტილება №1/3/421,422 საქმეზე, „საქართველოს მოქალაქეები - გიორგი ყიფიანი და დავით უნგიაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

¹⁹ კორკელია კ., ქურდაძე ი., ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართალი ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მიხედვით, თბილისი 2004, 10.

ბულო *erga omnes*,²⁰ სახელმწიფოებმა უნდა გაითვალისწინონ სხვა ქვეყნების მიმართ გამოტანილი გადაწყვეტილებები, რათა უზრუნველყონ ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისობა ევროკონვენციასთან.

იცავს რა სამართლიანი სასამართლოს უფლებას, რომელსაც გააჩნია ფუნდამენტური მნიშვნელობა დემოკრატიულ საზოგადოებაში, ევროკონვენციის მე-6 მუხლს უკავია ცენტრალური ადგილი კონვენციის სისტემაში. აღნიშნული მუხლის დაცვის ობიექტს წარმოადგენს კანონის უზენაესობის პრინციპი, რომელსაც ემყარება მთლიანად საზოგადოება. იგი ასახავს იმ ტრადიციების ნაწილს, რომლებიც, კონვენციის პრეამბულის თანახმად, საერთოა მისი ხელმომწერი ქვეყნებისთვის.²¹

ევროსასამართლოს განმარტებით, მე-6(1) მუხლი თავის თავში მოიცავს სასამართლო განხილვის უფლებას, რომლის ერთ-ერთ ასპექტსაც სასამართლოსადმი მიმართვის უფლება წარმოადგენს.

სასამართლოსადმი მიმართვის უფლების შეზღუდვაზე აპელირება შეუძლია ყველა იმ პირს, რომელიც ჩივის, რომ არ მიეცა იმ სასამართლოსადმი მიმართვის შესაძლებლობა, რომელსაც გააჩნია საქმის ფაქტობრივი და სამართლებრივი გარემოებების განხილვისა და სავალდებულო გადაწყვეტილების მიღების უფლებამოსილება.²²

სასამართლომ ეს უფლება პირველად აღიარა 1975 წელს, გახმაურებულ საქმეში „გოლდერი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ“²³, სადაც სამოქალაქო უფლებების შესახებ დავასთან დაკავშირებით, სასამართლოს მიერ საქმის განხილვაზე პირის უფლების ფარგლების თაობაზე ევროსასამართლომ ფუძემდებლური დასკვნა გააკეთა და დაადგინა, რომ მე-6 მუხლით გარანტირებული სამართლიანი სასამარ-

²⁰ „ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის შესახებ“ ევროპული კონვენციის 46-ე მუხლი.

²¹ ვიტკაუსკასი დ., ენტონი ს. ლ., გროზვეი ი., სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლება ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მიხედვით მე-6 მუხლი, სახელმძღვანელო იურისტებისთვის, თბილისი 2008, 8.

²² *Le Compte, Van leuven and De Meyere v. Belgium*, [ECHR] Application no. 6878/75; 7238/75, judgment of 18/10/1982.

²³ საქმის გარემოებების თანახმად, განმცხადებელი სასჯელს იხდიდა ინგლისის ერთ-ერთ ციხეში, სადაც სერიოზულ არეულობას ჰქონდა ადგილი. მას ციხის თანამშრომელმა ბრალი დასდო თავდასხმაში, რის გამოც სურდა წარმოების დაწყება ცილისწამების მოტივით, მაგრამ აღნიშნული აკრძალული იყო ციხის წესებით.

თლოს უფლება აზრს დაკარგავს, თუკი, პირველ რიგში, არ იარსებებს სასამართლოსადმი მიმართვის უფლება²⁴.

სასამართლომ ასევე დაადგინა, რომ მე-6(1) მუხლი სასამართლოსადმი მიმართვის უფლებასთან ერთად მართლმსაჯულების განხორციელებაზე უარის თქმის აკრძალვის პრინციპსაც მოიცავს,²⁵ რის საფუძველზეც, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ პირისთვის მე-6 მუხლის პირველი პუნქტი უზრუნველყოფს უფლებას, მის უფლებებთან და ვალდებულებებთან დაკავშირებული ნებისმიერი დავა სასამართლო განხილვის საგანი გახადოს. ამ გზით, მუხლი მოიცავს უფლებას სასამართლოზე და უფლებას ხელმისაწვდომობაზე.²⁶

ევროსასამართლო აღნიშნავს, რომ უფლება ხელმისაწვდომობაზე აბსოლუტური არ არის და სხვა უფლებების ძირეული შინაარსის შემზღუდავი ფარგლების გარდა, შესაძლებელია იგულისხმებოდეს შეზღუდვებიც.²⁷ საქმეზე, „ამინგ-დეინი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ“²⁸, სასამართლომ დამატებით დაადგინა, რომ შეფარდებული შეზღუდვები არ უნდა ზღუდავდეს და ამცირებდეს პირისათვის ნებადართულ ხელმისაწვდომობას იმ ზღვრამდე, რომ თავად უფლების არ-

²⁴ Golder v. United Kingdom, [ECHR] Application no. 4451/70, judgment of 21/2/1975.

²⁵ ვიტკაუსკასი დ., ენტონი ს. ლ., გროზევი ი., სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლება ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მიხედვით მე-6 მუხლი, სახელმძღვანელო იურისტებისთვის, თბილისი 2008, 47.

²⁶ Golder v. United Kingdom, [ECHR] Application no. 4451/70, judgment of 21/2/1975; იხ. კორკელია კ., მჭედლიძე ნ., ნალბანდოვი ალ., საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისობა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციისა და მისი ოქმების სტანდარტებთან, ევროპის საბჭოს საინფორმაციო ბიურო საქართველოში, თბილისი 2005, 130.

²⁷ იქვე.

²⁸ ზემოაღნიშნულ საქმეში სასამართლომ დაადგინა, რომ ფსიქიკურად დაავადებული პირებისთვის სასამართლოსადმი მიმართვის უფლების შეზღუდვა კანონიერ მიზანს ემსახურება, რადგან ამ გზით მათზე პასუხისმგებელი პირები დაცულები არიან უსაფუძვლო სამართალწარმოებისაგან. პაციენტებზე მეთვალყურე პირების პასუხისმგებლობის შეზღუდვა დაუდევარი ან არაკეთილსინდისიერი ქმედებების გამო, იმ მოთხოვნებთან ერთად, რომ სამართალწარმოების გასაგრძელებლად საჭიროა სასამართლოში საფუძვლიანი არგუმენტების წარდგენა დაუდევრობის ან არაკეთილსინდისიერების შესახებ არ ეწინააღმდეგება მე-6 მუხლის პირველ პუნქტს. იხ., კორკელია კ., მჭედლიძე ნ., ნალბანდოვი ალ., საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისობა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციისა და მისი ოქმების სტანდარტებთან, ევროპის საბჭოს საინფორმაციო ბიურო საქართველოში, თბილისი 2005, 131.

სი შეილახოს.²⁹ აქედან გამომდინარე, ნათელია, რომ სახელმწიფოებს უფლება აქვთ დაანესონ გარკვეული შეზღუდვები სასამართლოსადმი მიმართვის უფლებაზე, თუკი შეზღუდვას გააჩნია ლეგიტიმური მიზანი, დაცულია თანაზომიერების პრინციპი და არ არის ისეთი ფართო ხასიათის, რომ ხელყოს თავად ამ უფლების არსი.

საქმეზე, „ჰორნსბი საბერძნეთის წინააღმდეგ“, ევროსასამართლომ დაადგინა, რომ უფლება სასამართლოზე ილუზიური იქნებოდა, თუკი შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის სისტემა კანონიერ ძალაში შესული სავალდებულო გადაწყვეტილების აღსრულებლობას დაუშვებდა რომელიმე მხარის საზიანოდ.³⁰ ალოგიკური იქნებოდა, მე-6 მუხლს დეტალურად გაეთვალისწინებინა მოდავე მხარეებისთვის მინიჭებული პროცედურული გარანტიები ისე, რომ არ დაეცვა სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულება. მე-6 მუხლის იმდაგვარი განმარტება, რომ იგი მხოლოდ სასამართლოს ხელმისაწვდომობასა და სამართალწარმოებას ეხება, სამართლებრივ სახელმწიფოში დაუშვებელ შემთხვევებამდე მიგვიყვანდა, რომლის პრინციპების პატივისცემის ვალდებულებაც სახელმწიფოებმა კონვენციის რატიფიცირებისას იკისრეს. ამიტომაც, ნებისმიერი სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულება მე-6 მუხლის პირველი პუნქტის მიზნებისათვის სასამართლო განხილვის განუყოფელ ნაწილად უნდა განიხილებოდეს³¹.

სასამართლოსადმი მიმართვის უფლება არა მარტო უნდა არსებობდეს, არამედ ქმედითიც უნდა იყოს, რადგან მიმართვის უფლების მხოლოდ არსებობა საკმარისი გარანტი არ არის. აღნიშნული პოზიცია გაიზიარა ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომაც, როდესაც საქმეზე, „ეირი ირლანდიის წინააღმდეგ“³², დაადგინა, რომ სახელმწიფოებმა უნდა უზრუნველყონ სასამართლოების ქმედითი ხელმისაწვდომობა³³. სასამართლომ მრავალჯერ გაიმეორა კონვენციის

²⁹ *Ashingdane v. the United Kingdom*, [ECHR] Application no. 8225/78, judgment of 28/5/1985.

³⁰ *Hornsby v. Greece*, [ECHR] Application no. 18357/91, judgment of 19/03/1997.

³¹ იქვე.

³² *Airey v. Ireland*, [ECHR] Application no. 6289/73, judgment of 9/10/1979.

³³ ზემოაღნიშნული საქმის გარემოებების თანახმად, განმცხადებელს სურდა განქორწინებაზე სარჩელის შეტანა, ამ პროცედურების გარეშე განხორციელება წარმოუდგენელი იყო. თუმცა, განმცხადებელს არ ჰქონდა იურიდიული მომსახურების ხარჯების საკუთარი სახსრებით დაფარვის შესაძლებლობა. იხ., *Bertuzzi v. France*, judgment of

განზრახვა, უზრუნველყო არა თეორიული და ილუზიური, არამედ პრაქტიკული და ქმედითი უფლებები და დაადგინა, რომ აღნიშნული განსაკუთრებით ეხებოდა სასამართლოსადმი მიმართვის უფლებას, იმ ადგილის გათვალისწინებით, რაც დემოკრატიულ საზოგადოებაში სამართლიან სასამართლო განხილვას უკავია.³⁴

მნიშვნელოვანია, რომ კონვენციის მე-6 მუხლი არ ვრცელდება საქმის წარმოებაზე საკონსტიტუციო სასამართლოში, თუკი სამართალწარმოება არ მოიცავს კონკრეტული საქმის არსებით განხილვას და ეხება მხოლოდ საკონსტიტუციო უფლებებს, ამა თუ იმ ადგილობრივი კანონის ეროვნულ კონსტიტუციასთან შესაბამისობის დადგენას.³⁵ თუმცა მე-6 მუხლის მოქმედება ვრცელდება საკონსტიტუციო სამართალწარმოებაზე იმ შემთხვევაში, თუკი საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებამ შესაძლოა გავლენა მოახდინოს იმ დავაზე, რომელიც შედის მე-6 მუხლის მოქმედების სფეროში.³⁶

2. საკონსტიტუციო სასამართლო - ადამიანის უფლებათა დაცვის ორგანო

2.1. საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებადამცველობითი საქმიანობა

ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვა სხვადასხვა სამართლებრივი მექანიზმით ხორციელდება. ამ გზაზე უმნიშვნელოვანესი როლი საკონსტიტუციო კონტროლის სპეციალიზებულ ორგანოებს, საკონსტიტუციო სასამართლოებს ენიჭებათ.³⁷ აღნიშნულის დასტურია „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული

13/2/2003; *Staroszczyk v. Poland*, judgment of 2007; *Steel and Morris v. the United Kingdom*, judgment of 15/2/2005.

³⁴ *Airey v. Ireland* judgment of 9/10/1979; იხ., კორკელია კ., მჭედლიძე ნ., ნალბანდოვი ალ., საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისობა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციისა და მისი ოქმების სტანდარტებთან, ევროპის საბჭოს საინფორმაციო ბიურო საქართველოში, თბილისი 2005, 132.

³⁵ *Valasinas v. Lithuania*, [ECHR] Application no. 44558/98, judgment of 16/3/2000.

³⁶ *Deumeland v. Germany*, [ECHR] Application no. 9384/81, judgment of 29/5/1986.

³⁷ კახიანი გ., საკონსტიტუციო კონტროლი საქართველოში, თეორია და კანონმდებლობის ანალიზი, თბილისი, 2011, 198.

კანონის პირველი მუხლი, რომლის თანახმადაც, საკონსტიტუციო სასამართლო არის საკონსტიტუციო კონტროლის სასამართლო ორგანო, რომელიც უზრუნველყოფს ადამიანის კონსტიტუციური უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვას.

აღნიშნული მიზნის მიღწევა დამოკიდებულია საკონსტიტუციო სასამართლოსათვის მინიჭებულ უფლებამოსილებებსა და მათ ფარგლებზე, რაც სხვადასხვა ქვეყანაში განსხვავებულიად წესრიგდება.

საკონსტიტუციო სასამართლოების კომპეტენცია, როგორც წესი, კონსტიტუციებით არის განსაზღვრული. უმეტეს შემთხვევაში კონსტიტუციები უფლებამოსილებათა სრულ ჩამონათვალს მოიცავს,³⁸ რომლებიც კანონებშიც შეიძლება აისახოს, თუმცა, იმ პირობით, რომ კანონი არ შეცვლის კონსტიტუციით დადგენილი კომპეტენციების ფარგლებს. აღნიშნულის გარდა, არსებობს სახელმწიფოთა მთელი რიგი, რომელთა კონსტიტუციებიც არ მოიცავს საკონსტიტუციო კონტროლის განმახორციელებელი სპეციალიზებული ორგანოების უფლებამოსილებათა სრულ ჩამონათვალს, შესაბამისად, კანონი იძლევა ასეთი ორგანოების უფლებამოსილებათა მოცულობის გაფართოების საშუალებას³⁹.

საქართველოს კონსტიტუცია ადგენს საკონსტიტუციო სასამართლოს კომპეტენციას მიკუთვნებულ უფლებამოსილებათა ნუსხას⁴⁰, იმავდროულად, განსაზღვრავს, რომ საკონსტიტუციო სასამართლო ახორციელებს საქართველოს კონსტიტუციით და ორგანული კანონით დადგენილ სხვა უფლებამოსილებებს⁴¹. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს კომპეტენცია განსაზღვრულია როგორც კონსტიტუციით, ისე - „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ ორგანული კანონით.

ადამიანის უფლებათა დაცვის ფუნქციას საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო იმ ნორმატიული აქტების კონსტიტუციურობის შემოწმებით ახორციელებს, რომლებიც მოსარჩელეთა მტკიცებით, არღვევს საქართველოს კონსტიტუ-

³⁸ იქვე, 164.

³⁹ იქვე, 165; მოწესრიგების ეს ფორმა გვხვდება ესპანეთში, რუსეთსა და გერმანიაში. იხ., Конституции государств Европы, Том 2, под общей редакцией Л.А. Окунькова, Москва, 2001, 89-90.

⁴⁰ იხ., საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლის 1-ლი პუნქტი.

⁴¹ იხ., იქვე, „ზ“ ქვეპუნქტი.

ციის მეორე თავით უზრუნველყოფილ უფლებებს.⁴² საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილების ფარგლებში ნორმატიული აქტი შეიძლება იყოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განსჯადი იმ შემთხვევაში, თუ არსებობს ორგანული კავშირი, უშუალო მიმართება ამ ნორმატიულ აქტსა და საქართველოს კონსტიტუციის მეორე თავით აღიარებულ ადამიანის ძირითად უფლებებსა და თავისუფლებებს შორის. ამ მიმართების არსებობა, თავის მხრივ, კარგად ჩანს ნორმატიული აქტის მონესრიგების საგანში,⁴³ რაც საქართველოს კონსტიტუციის მე-2 თავით გარანტირებული ადამიანის რომელიმე ძირითადი უფლება ან თავისუფლება უნდა იყოს.

ადამიანის უფლებათა დაცვის სფეროში საკონსტიტუციო სასამართლოს როლის უკეთ გასაგებად, აუცილებელია, დავადგინოთ, თუ რომელი უფლებები ექცევა ძირითადი უფლებებისა და თავისუფლებების კატეგორიაში, რა ურთიერთმიმართება არსებობს უფლებებსა და თავისუფლებებს შორის და მონესრიგების რა ფორმასთან გვაქვს საქმე საქართველოს კონსტიტუციის 39-ე მუხლის შემთხვევაში, რომელიც მიანიშნებს, რომ კონსტიტუციის მეორე თავი არ იძლევა ადამიანის უფლებების ამომწურავ ჩამონათვალს, რაც, თავის მხრივ, სასამართლო პრაქტიკაში წარმოშობს სადავო ნორმატიული აქტის კონსტიტუციის მეორე თავით აღიარებულ ადამიანის უფლებებთან მიმართების საკითხის გადანყვევასთან დაკავშირებულ მთელ რიგ პრობლემებს.

განსაზღვრავენ რა, საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვადასხვა სფეროში ადამიანის სოციალური შესაძლებლობების ფარგლებს, რომლებიც უზრუნველყოფილია სახელმწიფოს მიერ, მათი იურიდიული ბუნებისა და გარანტიების სისტემის თვალსაზრისით, „უფლებები“ და „თავისუფლებები“ იდენტური ცნებებია.⁴⁴ ნიუანსები, რომლითაც ისინი ერთმანეთი-

⁴² საქართველოს კონსტიტუცია საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილებას აღნიშნულ სფეროში შემდეგნაირად განსაზღვრავს: საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო პირის სარჩელის საფუძველზე იხილავს ნორმატიული აქტების კონსტიტუციურობას საქართველოს კონსტიტუციის მეორე თავით აღიარებული ადამიანის ძირითად უფლებებთან და თავისუფლებებთან მიმართებით. საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლი, 1-ლი პუნქტი, „ვ“ ქვეპუნქტი.

⁴³ ხეცურიანი ჯ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილება ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვის სფეროში, საკონსტიტუციო სამართლის მიმოხილვა, IV, 2011, 52.

⁴⁴ Права Человека, Отв. Ред. Е.А. Лукашева, Москва, 2002, 133; უნდა აღინიშნოს, რომ მეცნიერთა გარკვეული ნაწილი, ამ საკითხზე განსხვა-

საგან განსხვავდებიან, ვერ გამოიწვევენ საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილების განხორციელების სპეციფიკურობას იმის მიხედვით, სადავო ნორმატიული აქტი ძირითად უფლებებთან თუ თავისუფლებებთან მიმართებით მოწმდება⁴⁵.

რაც შეეხება საქართველოს კონსტიტუციის 39-ე მუხლისა და ძირითადი უფლებების მიმართებას, აქ ისმის კითხვა - რომელია ადამიანის ძირითადი უფლება და არის თუ არა კონსტიტუციის მეორე თავით ადამიანის ყველა ძირითადი უფლება აღიარებული? ძირითადი მხოლოდ ის უფლებებია, რომლებიც კონსტიტუციით არის გარანტირებული. კონსტიტუციის 39-ე მუხლის თანახმად, საქართველოს კონსტიტუცია არ უარყოფს ადამიანისა და მოქალაქის სხვა საყოველთაოდ აღიარებულ უფლებებს, თავისუფლებებსა და გარანტიებს, რომლებიც კონსტიტუციაში არ არის მოხსენიებული, მაგრამ თავისთავად გამომდინარეობენ კონსტიტუციის პრინციპებიდან.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, თუ რომელიმე უფლება არ არის გათვალისწინებული კონსტიტუციის მეორე თავში, მაგრამ იგი საყოველთაოდ არის აღიარებული, მაგ., რომელიმე საერთაშორისო ხელშეკრულების ან შეთანხმებით, ნორმატიული აქტით მისი დარღვევის შემთხვევაში, საკონსტიტუციო სასამართლოს შეუძლია იმსჯელოს სადავო ნორმატიული აქტის კონსტიტუციურობაზე მხოლოდ მაშინ, თუ დასაბუთდება, რომ ეს უფლება თავისთავად გამომდინარეობს კონსტიტუციის პრინციპებიდან და ძირითადი უფლებებისა და თავისუფლებების კატეგორიას მიეკუთვნება⁴⁶.

საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ კონსტიტუციით გაუთვალისწინებელი ამა თუ იმ უფლების ადამიანის ძირითადი უფლებებისადმი კუთვნილების დასადგენად, მან უნდა დაასაბუთოს, რომ ეს უფლება არის ადამიანის განუსხვისებელი უფლება და იგი ეკუთვნის ყველა ადამიანს დაბადებით,

ვებულ აზრს ავითარებს, რომლის თანახმადაც, ძირითადი უფლებების უმეტესი ნაწილი ე.წ. თავისუფლების უფლებებია, რომლებშიც სახელმწიფო ვერ ერევა ან ერევა სპეციალური დასაბუთების საფუძველზე მხოლოდ კანონით ზუსტად განსაზღვრულ შემთხვევებში და წესით. იხ., კუბლაშვილი კ., ძირითადი უფლებები, თბილისი, 2003, 41-42.

⁴⁵ ხეცურიანი ჯ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილება ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვის სფეროში, საკონსტიტუციო სამართლის მიმოხილვა, IV, 2011, 54.

⁴⁶ იქვე.

დაუშვებელია სახელმწიფოს მიერ ამ უფლების წართმევა/არალიკება და იგი თავისთავად გამომდინარეობს საქართველოს კონსტიტუციაში განმტკიცებული დემოკრატიის, სამართლებრივი თუ სოციალური სახელმწიფოს, ხელისუფლების დანაწილებისა და სხვა პრინციპებიდან.⁴⁷

საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებადამცველობითი საქმიანობა საგრძნობლად ეფექტურია მაშინ, როდესაც კანონმდებლობა საკონსტიტუციო სასამართლოს მოქალაქეთა ინდივიდუალური საჩივრების განხილვის უფლებამოსილებით აღჭურავს.

2.2. საკონსტიტუციო სასამართლოსადმი მიმართვა

საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლი განსაზღვრავს იმ სუბიექტთა წრეს, რომლებსაც შეუძლიათ სარჩელით თუ წარდგინებით მიმართონ სასამართლოს⁴⁸. საკონსტიტუციო სასამართლოსადმი მიმართვის უფლების მქონე სუბიექტთა წრეს პრინციპული მნიშვნელობა აქვს და შემთხვევითი არ არის, რომ მსოფლიოს მრავალი სახელმწიფოს შესაბამისი კანონმდებლობა ზუსტად განსაზღვრავს მას⁴⁹.

ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს უფლება აქვთ, სარჩელით პირდაპირ მიმართონ საკონსტიტუციო სასამართლოს.⁵⁰ კერძო პირების მიერ საკონსტიტუციო სასამართლოსადმი მიმართვა შეიძლება განხორციელდეს შემდეგ სამ კონტექსტში: 1. სარჩელი წარედგინება საკონსტიტუციო სასამართლოს იმ საფუძველზე, რომ სადავო ნორმამ ზიანი მიაყუ-

⁴⁷ იხ., იზორია ლ., კორკელია კ., კუბლაშვილი კ., ხუბუა გ., საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარები ადამიანის ძირითადი უფლებები და თავისუფლებანი, თბილისი, 2005, 334-336.

⁴⁸ სტატიის მიზნებიდან გამომდინარე, საკონსტიტუციო სასამართლოს ხელმისაწვდომობის კონტექსტში, საუბარია მხოლოდ ფიზიკური თუ იურიდიული პირების საკონსტიტუციო სასამართლოსათვის მიმართვის უფლებაზე, რომელიც მათ შეუძლიათ განახორციელონ, როდესაც მიიჩნევენ, რომ სადავო ნორმა უშუალოდ არღვევს ან შეიძლება მომავალში დაარღვიოს საქართველოს კონსტიტუციის მე-2 თავით გათვალისწინებული მათი უფლება.

⁴⁹ ხეცურიანი ჯ., საკონსტიტუციო სასამართლოსადმი მიმართვის უფლებამოსილი სუბიექტები, ჟურნალი „ადამიანი და კონსტიტუცია“ №4, 2002, 9.

⁵⁰ შვარცი ჰ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულების დამკვიდრება პოსტკომუნისტურ ევროპაში, ქ. ალექსიძის თარგმანი, პატრიცია მ. ვალდის წინასიტყვაობითა და კ. კუბლაშვილის რედაქტორობით, თბილისი, 2003, 81.

ნა მოსარჩელეს.⁵¹ 2. სარჩელით, რომლის საფუძველია სახელმწიფო მოხელის მიერ მოქმედი კანონის კონსტიტუციის საწინააღმდეგოდ გამოყენება, რითაც ზიანი მიადგა მოსარჩელეს.⁵² 3. სარჩელით, რომელიც ეჭვქვეშ აყენებს კანონის ან ნორმატიული აქტის კონსტიტუციურობას, მიუხედავად იმისა, მიადგა თუ არა მოსარჩელეს რაიმე ზიანი, ანუ ე.წ. *action popularis*, რომელიც ნებადართულია მხოლოდ უნგრეთში, ბულგარეთში, რუმინეთსა და სომხეთში და მასში საერთოდ არ არის გათვალისწინებული უშუალოდ ფიზიკური თუ იურიდიული პირების მიერ სასამართლოსთვის სარჩელის წარდგენის უფლება, თუმცა პირველი ორი სახელმწიფო დასაშვებად მიიჩნევენ არაპირდაპირ ხელმისაწვდომობას საერთო სასამართლოებიდან მიმართვების სახით.⁵³

პოლონეთში საკონსტიტუციო ტრიბუნალი ახორციელებს საკონსტიტუციო მართლმსაჯულებას. აქ საერთოდ არ აქვთ ფიზიკურ პირებს უფლება, ადამიანის უფლებების დარღვევის თაობაზე მიმართონ საკონსტიტუციო სასამართლოს და მოითხოვონ მათი უფლებების დაცვა.⁵⁴ დიდ ბრიტანეთში კი საერთოდ არ არსებობს საკონსტიტუციო ზედამხედველობის ინსტიტუტი, იმ უბრალოდ მიზეზის გამო, რომ ქვეყანას არ გააჩნია ერთიანი აქტი, რომელიც გამოცხადებული იქნებოდა სახელმწიფოს ძირითად კანონად. აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ დიდი ბრიტანეთის სასამართლოების მიერ არ ხდება ამა თუ იმ აქტის „არაკანონიერად“ გამოცხადება და

⁵¹ ეს საკმაოდ გავრცელებული პროცედურაა და გვხვდება შემდეგი ქვეყნების კონსტიტუციებში: პოლონეთის კონსტიტუცია, მუხლი 79.1.; ჩეხეთის რესპუბლიკის კონსტიტუცია მუხლი 87.1 („დ“ ქვეპუნქტი), გერმანიის ძირითადი კანონი მუხლი 93.1(4a); ესპანეთის კონსტიტუცია, მუხლი 161.1(ბ).

⁵² აღნიშნული უმეტეს შემთხვევაში სცილდება საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილების ფარგლებს; სლოვაკეთის კონსტიტუცია, მუხლი 127; ჩეხეთის კონსტიტუცია, მუხლი 87.1(დ).

⁵³ ბულგარეთის კონსტიტუცია, მუხლი 150.2 (უნდა აღინიშნოს, რომ წარდგინებები შეუძლიათ მხოლოდ უზენაეს საკასაციო სასამართლოს და უზენაეს ადმინისტრაციულ სასამართლოს); ასევე, იხ., შვარცი პ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულების დამკვიდრება პოსტკომუნისტურ ევროპაში, ქ. ალექსიძის თარგმანი, პატრიცია მ. ვალდის წინასიტყვაობითა და კ. კუბლაშვილის რედაქტორობით, თბილისი, 2003, 81.

⁵⁴ შუროლაია ს., ევროპულ სახელმწიფოთა საკონსტიტუციო სასამართლოები - ეროვნულ დონეზე საქმის წარმოების ბოლო ინსტანცია ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოში საქმის განხილვამდე, ადამიანის უფლებათა დაცვის თანამედროვე გამოწვევები, კ. კორკელიას რედაქტორობით, თბილისი, 2009, 247.

იმ შემთხვევაში, თუ კანონში არის ნაკლოვანებები, მათი აღმოფხვრა ხდება უფრო „რბილი“ მეთოდებით⁵⁵.

ზოგიერთი ქვეყანა, მათ შორის, ჩეხეთის რესპუბლიკა, სლოვაკეთი და საქართველო⁵⁶, კონსტიტუციური უფლებების დარღვევისათვის ითვალისწინებს ინდივიდების მიერ სასამართლოსათვის სარჩელის პირდაპირ წარდგენას მხოლოდ მათი კონსტიტუციური უფლებების დარღვევის შემთხვევაში.

ინდივიდუალურ სარჩელებზე საუბრისას, აუცილებელია დასავლეთ ევროპის პრაქტიკის გათვალისწინება. ამ ტიპის სარჩელები მძიმე ტვირთად დაანვა ევროპის მრავალი ქვეყნის საკონსტიტუციო სასამართლოს.⁵⁷ საქმეთა რაოდენობის შემცირების მიზნით, გერმანიაში მოქმედებს წესი, რომლის თანახმადაც, საკონსტიტუციო სასამართლოში სარჩელის წარდგენამდე საჭიროა ყველა სხვა უფლების დაცვის საშუალების ამოწურვა.⁵⁸ დასავლურ მოდელს აღმოსავლეთ ევროპაშიც მიბაძეს, მხოლოდ იმ გამოწვევებით, რომ ჩეხეთისა და სლოვაკეთის რესპუბლიკებში არ არის აუცილებელი სამართლებრივი საშუალებების ამოწურვა იმ შემთხვევაში, როცა სარჩელის შინაარსი მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს მოსარჩელის ინდივიდუალურ ინტერესებზე ან თუ არსებობს იმის საფრთხე, რომ საქმის განხილვის გადადებამ შეიძლება გამოუსწორებელი ზიანი გამოიწვიოს.⁵⁹

აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით, ქართულ იურიდიულ ლიტერატურაში არსებობს მოსაზრება, რომ მოქალაქეთა ინდივიდუალური საჩივრების განხილვა-გადაწყვეტის მექანიზმის კონსტრუქციული მოქმედებისათვის აუცილებელია საჩივრების მიღებისა და გადაწყვეტის რაციონალური სა-

⁵⁵ ო. მეღაჭაძე, საზღვარგარეთის ქვეყნების კონსტიტუციური სამართალი, კრებული, თბილისი, 1999, 122.

⁵⁶ ჩეხეთის რესპუბლიკის კონსტიტუცია მუხლი 87.1 („დ“ ქვეპუნქტი), სლოვაკეთის კონსტიტუცია, მუხლი 18.1 („ვ“ ქვეპუნქტი), საქართველოს კონსტიტუცია, მუხლი 89.

⁵⁷ შვარცი ჰ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულების დამკვიდრება პოსტკომუნისტურ ევროპაში, ქ. ალექსიძის თარგმანი, პატრიცია მ. ვალდის წინასიტყვაობითა და კ. კუბლაშვილის რედაქტორობით, თბილისი, 2003, 81.

⁵⁸ გერმანიის ფედერაციული საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ აქტი, 90.2-ე მუხლი; მოთხოვნიდან გამომდინარე, თუ სახეზეა „მოსარჩელისათვის სერიოზული და გარდაუვალი ზიანი“.

⁵⁹ შურღაია ს., ევროპულ სახელმწიფოთა საკონსტიტუციო სასამართლოები - ეროვნულ დონეზე საქმის წარმოების ბოლო ინსტანცია ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოში საქმის განხილვამდე, ადამიანის უფლებათა დაცვის თანამედროვე გამოწვევები, კ. კორკელიას რედაქტორობით, თბილისი, 2009, 254.

პროცესო ფორმების დამკვიდრება, წინააღმდეგ შემთხვევაში, საკუთარი უფლებების დაცვის მსურველ პირთა მოქმედება სტიქიურ ხასიათს მიიღებს და საკონსტიტუციო იუსტიციის ორგანოს მუშაობა, პრაქტიკულად შეუძლებელი გახდება.⁶⁰ ამ თვალსაზრისით, შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს კანონმდებლობა „პირის“ კონსტიტუციური სარჩელის მიმართ სამ სავალდებულო დათქმას აწესებს:

1. კონსტიტუციური სარჩელი დასაშვებია, თუ სადავო სამართლებრივი აქტი ნორმატიული ხასიათისაა. კონტროლს ექვემდებარება ნებისმიერი ნორმატიული აქტი ან მისი ცალკეული ნორმა, რომელიც საქართველოს ტერიტორიაზე შეიძლება გამოიცეს, გამონაკლისია საქართველოს კონსტიტუცია და კონსტიტუციური კანონი. ე.ი. მოცემულ შემთხვევაში საკონსტიტუციო კონტროლი უნივერსალური ხასიათისაა.

2. საკონსტიტუციო სასამართლოში კონსტიტუციური სარჩელის შეტანა დასაშვებია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მოსარჩელები მიიჩნევენ, რომ სადავო ნორმატიული აქტი უშუალოდ ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციის მე-2 თავით აღიარებულ უფლებას ან თავისუფლებას.

3. სადავო ნორმატიული აქტი უშუალოდ მოსარჩელის უფლებას უნდა არღვევდეს, ანუ ეს ნორმა გამორიცხავს პირის უფლებას, იდავოს სხვა პირის უფლების დარღვევის შემთხვევაში.⁶¹

აღსანიშნავია, რომ „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ ორგანული კანონის 39-ე მუხლის თავდაპირველი რედაქციით, საკონსტიტუციო სასამართლოში კონსტიტუციური სარჩელის შეტანის უფლება მოსარჩელებს მხოლოდ იმ შემთხვევაში ჰქონდათ, თუ მათ მიაჩნდათ, რომ სადავო აქტით უკვე დარღვეული იყო კონსტიტუციის მე-2 თავით აღიარებული მათი უფლება ან თავისუფლება. აღნიშნული დებულება კი გამორიცხავდა არაკონსტიტუციური ნორმატიული აქტის მოქმედებით პირთა უფლებების რეალურად მოსალოდნელი დარღვევის თავიდან აცილების შესაძლებლობას.⁶² ამჟამად მოქმედი ნორმა კი მოსარჩელებს აღჭურავს უფლებით - მიმართონ საკონსტიტუციო სასამარ-

⁶⁰ იხ., მელქაძე ო., დვალი ბ., საკონსტიტუციო სასამართლოების კომპეტენცია, ჟურნ. „ადამიანი და კონსტიტუცია“, №3, 1999, 64.

⁶¹ აღნიშნული არ ვრცელდება საქართველოს სახალხო დამცველზე. იხ., კახიანი გ., საკონსტიტუციო კონტროლი საქართველოში, თეორია და კანონმდებლობის ანალიზი, თბილისი 2011, 202.

⁶² იქვე.

თლოს იმ შემთხვევაშიც კი, თუ პირი მიიჩნევს, რომ თუნდაც მომავალში, მის მიმართ შესაძლებელია დაირღვეს კონსტიტუციის მეორე თავით აღიარებული უფლება ან თავისუფლება.

39-ე მუხლის თავდაპირველი რედაქცია საკონსტიტუციო სასამართლოში კონსტიტუციური სარჩელის შეტანის უფლებას საქართველოს მოქალაქეების გარდა, მხოლოდ საქართველოში მცხოვრებ სხვა ფიზიკურ პირებს და საქართველოს იურიდიულ პირებს ანიჭებდა.⁶³ აღნიშნული დებულება გახდა სამართლებრივი დავის საგანი, რასთან დაკავშირებითაც საკონსტიტუციო სასამართლომ დაადგინა, რომ საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის პირველი პუნქტით (რომელიც განსაზღვრავს სასამართლოსადმი ხელმისაწვდომობის უფლების შინაარსსა და ფარგლებს), მე-7 მუხლთან და კონსტიტუციით აღიარებულ სხვა ძირითად უფლებებთან ერთობლივი ნაკითხვის შედეგად, ცალსახად და არაორაზროვნად, სასამართლოსადმი ხელმისაწვდომობის სუბიექტად მიიჩნევა ყველა ადამიანს და იმავდროულად, გულისხმობს ყველა ადამიანის უფლებების როგორც საერთო იურისდიქციის, ისე საკონსტიტუციო სასამართლოში დაცვის შესაძლებლობას⁶⁴.

საკონსტიტუციო სასამართლოს კომპეტენციის განმსაზღვრელი და სამართალწარმოების მარეგლამენტებული ნორმების მიზანი 42-ე მუხლით აღიარებული უფლების რეალიზაციის და კონსტიტუციით აღიარებული ადამიანის ფუნდამენტური უფლებების სრულყოფილი, ადეკვატური დაცვისთვის აუცილებელი ბერკეტის შექმნაა. შესაბამისად, ამ ნორმების დანიშნულება არ არის და ვერც იქნება ადამიანის ფუნდამენტური უფლებების, მათ შორის, სასამართლოსადმი მიმართვის უფლების დარღვევა. კონსტიტუციის ერთსა და იმავე ნორმაში ვერ იქნება კონკრეტული მიზნის მიღწევის გზა და ამავე მიზნის მიღწევის გამომრიცხავი საფუძვლები⁶⁵.

ამდენად, „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის მოქმედი რედაქ-

⁶³ ეს ნიშნავდა, რომ უცხო ქვეყნის მოქალაქეს, თუ იგი საქართველოში არ ცხოვრობდა, არ შეეძლო სარჩელით მიემართა საკონსტიტუციო სასამართლოსთვის. ამ უფლებით ვერ ისარგებლებდა იურიდიული პირიც, თუ ის საქართველოს ტერიტორიაზე არ იყო რეგისტრირებული.

⁶⁴ იხ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის 2010 წლის 28 ივნისის გადაწყვეტილება №1/466 საქმეზე, „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

⁶⁵ იქვე.

ციით, საკონსტიტუციო სასამართლოსადმი სარჩელით მიმართვა შეუძლიათ როგორც უცხო ქვეყნის მოქალაქეებს და მოქალაქეობის არმქონე პირებს, ისე - საქართველოს ფარგლებს გარეთ დარეგისტრირებულ იურიდიულ პირებსაც, თუ დაცულია სარჩელის შესატანად კანონით დადგენილი მოთხოვნები.

3. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო - უფლების დაცვის ეფექტური სამართლებრივი საშუალება?

ევროსასამართლომ საქმეზე, „აპოსტოლი საქართველოს წინააღმდეგ“, საკმაოდ ვრცლად იმსჯელა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს, როგორც ადამიანის უფლებათა დაცვის ეფექტიანი შიდასახელმწიფოებრივი საშუალების თაობაზე.⁶⁶ აღნიშნულ გადაწყვეტილებაში სასამართლომ აღნიშნა, რომ საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლის პირველი პუნქტის „ვ“ ქვეპუნქტი უზრუნველყოფს საკონსტიტუციო სასამართლოსადმი ინდივიდუალური მიმართვის უფლებას, ე.წ. „არარეალური“ საკონსტიტუციო საჩივრის ფორმით. პრაქტიკაში ეს ნიშნავს, რომ ცალკეულ პირებს შეუძლიათ ეჭვქვეშ დააყენონ მოქმედი კანონმდებლობის კონსტიტუციურობის საკითხი მაშინაც კი, როდესაც მისი განხორციელება მათზე ზემოქმედებას არ ახდენს მოცემულ მომენტში. მათ არ შეუძლიათ გაასაჩივრონ სასამართლოების ან საჯარო უწყებების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები, რომლებიც პირდაპირ გავლენას ახდენენ მათ კონკრეტულ მდგომარეობაზე.

სასამართლოს აზრით, ინდივიდუალური საკონსტიტუციო საჩივრის ეს მოდელი ჰგავს უნგრეთის საკონსტიტუციო სასამართლოს მოდელს, რომელიც, როგორც საქმეში „ვენი უნგრეთის წინააღმდეგ“ აღმოჩნდა, კონვენციის 35-ე მუხლის მიზნებისათვის არაეფექტიანი საშუალებაა.⁶⁷ ასეთი დასკვნის გაკეთების მიზეზი გახდა ის, რომ უნგრეთის საკონსტიტუციო სასამართლო უფლებამოსილი იყო მხოლოდ კანონების კონსტიტუციურობის კონტროლზე ზოგადად და არ შეეძლო სახ-

⁶⁶ Apostol v. Georgia, [ECHR] Application no. 40765/02, judgment of 28/11/2006.

⁶⁷ ევროპული კონვენციის 35-ე მუხლი განსაზღვრავს იმ სავალდებულო წესებს, რომელთა დაცვაც აუცილებელია, რათა ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ განსახილველად მიიღოს კონკრეტული პირის საჩივარი.

ელმწიფოს მიერ კერძო პირების წინააღმდეგ მიღებული კონკრეტული ღონისძიებების გაუქმება ან შესწორება⁶⁸.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მოდელი განსვადდება სხვა ქვეყნების, მაგ., გერმანიის, ესპანეთისა და ჩეხეთის რესპუბლიკის პრაქტიკისაგან. ამ ქვეყნებში არსებული „რეალური“ საკონსტიტუციო სარჩელები იძლევა საშუალებას, გამოსწორდეს ოფიციალურ პირთა და უწყებათა მიერ უფლებებისა და თავისუფლებების ხელყოფის ფაქტები ან სადაც კონსტიტუციით უზრუნველყოფილი უფლების დარღვევა არა სასამართლო გადაწყვეტილების, არამედ სხვაგვარი ჩარევის შედეგია, უკრძალავს აღნიშნულ ოფიციალურ უწყებებს, განაგრძონ უფლების დარღვევა და ასევე, მიუთითებს ამ უწყებებს, აღადგინონ status quo, თუ ეს შესაძლებელია.⁶⁹

ევროსასამართლომ, ასევე, აღნიშნა, რომ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო უფლებამოსილი არ არის, გააუქმოს საჯარო უწყებების ან სასამართლოების მიერ გამოცხადებული ის ინდივიდუალური გადაწყვეტილებები, რომლებიც პირდაპირ ახდენენ გავლენას მოსარჩელის (როგორც ფიზიკური, ისე იურიდიული პირის) უფლებებზე. საკანონმდებლო ან სხვა ნორმატიული აქტის არაკონსტიტუციურად გამოცხადებას შედეგად არ მოყვება სადავო აქტის საფუძველზე უკვე მიღებული სასამართლო გადაწყვეტილების გაუქმება.⁷⁰ ევროსასამართლო განმარტებით, იმისათვის, რათა უფლებათა დაცვის საშუალება ეფექტიანი იყოს, მან, უბრალოდ, ირიბად კი არ უნდა დაიცვას კონვენციით გათვალისწინებული უფლებები⁷¹, არამედ უნდა უზრუნველყოს კონკრეტული ზიანისათვის არსებული სასარჩელო პრეტენზიების პირდაპირი და სწრაფი დაკმაყოფილება.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, აპოსტოლის საქმეზე სასამართლომ დაასკვნა, რომ საქართველოში ამჟამად არსებული ინდივიდუალური კონსტიტუციური სარჩელის სისტემა, რომელსაც აკლია ეფექტიანი მექანიზმი, შესთავაზოს მომჩივანს პირდაპირი და კონკრეტული საშუალებები ადა-

⁶⁸ Vén v. Hungary (no. 21495/93, Commission decision of 30 June 1993).

⁶⁹ იბ., Hartman v. Czech Republic, [ECHR] Application no. 53341/99, judgment of 03/12/2003; Surmeli v. Germany, [ECHR] Application no. 75529/01, judgment of 08/06/2006.

⁷⁰ „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 22-ე მუხლი.

⁷¹ Deweer v. Belgium, [ECHR] Application no. 6903/75, judgment of 27/2/1980.

მიანის უფლებების დარღვევათა შემთხვევების გამოსწორებისათვის, არ შეიძლება განხილულ იქნეს უფლებათა დაცვის სათანადო საშუალებად.

უნდა ითქვას, რომ აღნიშნულ პრობლემაზე არამხოლოდ ქვეყნის ფარგლებს გარეთ საუბრობენ. ზოიძის აზრით, „საკონსტიტუციო სასამართლოს არ აქვს საერთო სასამართლოების კონტროლის შესაძლებლობა, სასამართლო გააუქმებს ნორმატიულ აქტს, მაგრამ „ხელს დაიბანს“ ამ აქტების საფუძველზე მიღებული გადაწყვეტილებების გადასინჯვისაგან. კანონმდებლობა არ იძლევა სასამართლო გადაწყვეტილებების გადასინჯვის შესაძლებლობას. სასამართლო გადაწყვეტილებათა კონტროლი კი ხსნის ამ პრობლემას“⁷².

ეს პრობლემა საკონსტიტუციო სასამართლოს უახლესმა პრეცედენტულმა სამართალმა კიდევ უფრო თვალსაჩინო გახადა. საქმეზე, „საქართველოს სახალხო დამცველი, საქართველოს მოქალაქე ელგუჯა საბაური და რუსეთის ფედერაციის მოქალაქე ზვიად მანია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ საკონსტიტუციო სასამართლომ საერთო სასამართლოები, ფაქტობრივად, არაკონსტიტუციურ ქმედებასა და ადამიანის უფლებათა დარღვევაში დაადანაშაულა, მაგრამ ამას, ფაქტობრივად, არავითარი შედეგი არ მოჰყოლია, რისი მიზეზიც საკონსტიტუციო სასამართლოს მანდატი გახლდათ, რომლის მიხედვით, ის ვერ ახორციელებს საერთო სასამართლოების გადაწყვეტილებათა კონტროლს.⁷³

რაც შეეხება სხვა ქვეყნების გამოცდილებას, საყურადღებოა მოსაზრება, რომ „ზოგიერთი ქვეყნის კანონმდებლობა მოქალაქეებს იცავს არამხოლოდ საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლების, არამედ სასამართლო ხელისუფლების მხრიდან შესაძლო თვითნებობისგანაც. კერძოდ, მოქალაქეებს აქვთ შესაძლებლობა, საკონსტიტუციო სასამართლოში გაასაჩივრონ არა მარტო კანონები, პრეზიდენ-

⁷² ზოიძე ბ., საკონსტიტუციო კონტროლი და ღირებულებათა ნე-სრიგი საქართველოში, თბილისი 2007, 187.

⁷³ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2009 წლის 13 მაისის გადაწყვეტილება №1/1/428,447,459 საქმეზე „საქართველოს სახალხო დამცველი, საქართველოს მოქალაქე ელგუჯა საბაური და რუსეთის ფედერაციის მოქალაქე ზვიად მანია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“; ამავე პრობლემაზე იმსჯელა საკონსტიტუციო სასამართლომ საქმეებში: „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და მოქალაქე რუსუდან ტაბატაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“; „საქართველოს მოქალაქე ნინო ბურჯანაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ (განჩინება).

ტისა თუ მთავრობის აქტები, არამედ საერთო სასამართლოების ის გადაწყვეტილებებიც, რომლებიც ხელყოფენ მათ კონსტიტუციურ უფლებებს⁷⁴.

საერთო სასამართლოების გადაწყვეტილებების კონტროლის უფლებით პოსტსაბჭოთა სივრცის სამი ქვეყანაა აღჭურვილი: აზერბაიჯანი, ბელორუსის რესპუბლიკა და ტაჯიკეთი.⁷⁵ ევროპის ქვეყნებს შორის საკონსტიტუციო კონტროლის ანალოგიური სისტემის კლასიკური მაგალითია გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის საკონსტიტუციო სასამართლო.⁷⁶ საერთო სასამართლოთა გადაწყვეტილებებზე საკონსტიტუციო კონტროლის განხორციელების უფლებამოსილება მინიჭებული აქვს ესპანეთის საკონსტიტუციო სასამართლოს⁷⁷.

4. სასამართლო ხელისუფლების კონტროლი და არამართლმსაჯულების კიბის კიდევ ერთი საფეხური

ახალ დემოკრატიებში ეფექტური და სწრაფი შედეგისაკენ მოწოდებული მმართველობის განხორციელება სწრაფ და ეფექტურ მანევრებს მოითხოვს, რა დროსაც საგრძნობლად დიდია საფრთხე გაუმართლებლად იქნას შეზღუდული ადამიანის უფლებები. საქართველოს მსგავს სახელმწიფოებში კი, სადაც დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი სასამართლო სისტემა ჯერაც ფორმირების პროცესშია უფლების ხელყოფის ალბათობა მაღალია, შესაბამისად, ჩნდება საჭიროება, შიდასახელმწიფოებრივ დონეზე შეიქმნას მექანიზმი, რომელიც უფლებამოსილი იქნება „გამოასწოროს“ უზენაესი სასამართლოს, როგორც ბოლო ინსტანციის, მიერ დაშვებული შეცდომები და ამით, სასამართლო ხელისუფლების კონ-

⁷⁴ კვერენჩილაძე გ., კონსტიტუციის სამართლებრივი დაცვა და საკონსტიტუციო იუსტიციის მოდელები: ზოგიერთი თეორიული საკითხი, ჟურნალი „ადამიანი და კონსტიტუცია“, №3, 2006, 40

⁷⁵ აზერბაიჯანის კონსტიტუცია, 130-ე მუხლი, მე-4 პუნქტი; ბელორუსიის რესპუბლიკის კონსტიტუცია, 116-ე მუხლი; ტაჯიკეთის კონსტიტუცია, 89-ე მუხლი (საზღვარგარეთის ქვეყნების კონსტიტუციური სამართალი, ვ. გონაშვილის რედაქტორობით).

⁷⁶ მენაბდე ვ., კონკრეტული კონტროლის პარადიგმა კონსტიტუციონალიზმში, ადამიანის უფლებათა დაცვის კონსტიტუციური და საერთაშორისო მექანიზმები, კ. კორკელიას რედაქტორობით, თბილისი 2010, 140.

⁷⁷ შვარცი ჰ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულების დამკვიდრება პოსტკომუნისტურ ევროპაში, ქ. ალექსიძის თარგმანი, პატრიცია მ. ვალდის წინასიტყვაობითა და კ. კუბლაშვილის რედაქტორობით, თბილისი, 2003, 67.

ტროლთან ერთად, ალადგინოს პირის დარღვეული უფლებები. საქართველოში კი, როგორც ისეთი მართლწესრიგის ქვეყანაში, სადაც საკონსტიტუციო კონტროლის ფუნქციას სპეციალური ორგანო ასრულებს, სრულიად შესაძლებელია მის მიერვე მოხდეს საერთო სასამართლოების გადანყვეტილების კონსტიტუციურობის განხილვა.⁷⁸

საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ საერთო სასამართლოთა გადანყვეტილებების კონსტიტუციურობის კონტროლის სხვადასხვა მოდელის განხილვის შედეგად, შეიძლება ჩამოყალიბდეს ის რამდენიმე მახასიათებელი, რომლებიც ამგვარ მიდგომას შეიძლება ჰქონდეს:

1. ეს არის ადამიანის უფლებების დაცვის კიდეც ერთი მექანიზმი.⁷⁹

2. ამ მოდელს თეორეტიკოსები იმით ამართლებენ, რომ უმაღლესი სასამართლოების აქტები „კვაზინორმატიულ“ ხასიათს ატარებს, კონსტიტუციის ერთგვაროვანი განმარტების დამკვიდრებას უწყობს ხელს და შეიცავს არაპიდაპირ მითითებებს საერთო სასამართლოებისთვის.⁸⁰

3. საერთო სასამართლოებსა და საკონსტიტუციო სასამართლოს შორის ჩამოყალიბდება ერთგვარი „კონკურენცია“, რაც უზრუნველყოფს საერთო სასამართლოების გადანყვეტილების ხარისხისა და პასუხისმგებლობის ამაღლებას.⁸¹

4. „ახალ დემოკრატიებში“ საერთო სასამართლოებს დამოუკიდებლობის ნაკლები ტრადიცია აქვთ, რაც, თუ გავითვალისწინებთ ინსტიტუციური მეხსიერების მნიშვნელობას,

⁷⁸ შეად., გენაძე გ., საკონსტიტუციო კონტროლის ფორმები და სახეები, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს ჟურნ. „ადამიანი და კონსტიტუცია“, №1, 1998, 25.

⁷⁹ მენაბდე ვ., კონკრეტული კონტროლის პარადიგმა კონსტიტუციონალიზმში, ადამიანის უფლებათა დაცვის კონსტიტუციური და საერთაშორისო მექანიზმები, კ. კორკელიას რედაქტორობით, თბილისი 2010, 142.

⁸⁰ საკონსტიტუციო ცვლილებები, „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია“, 5.

⁸¹ მოცემულ შემთხვევაში ორმაგ ეფექტთან შეიძლება გვექონდეს საქმე, როდესაც, აღნიშნულის გარდა, მოხდება კონსტიტუციური წარდგინებების სტიმულირებაც - საერთო სასამართლოს მოსამართლეებს უფრო მეტი მოტივაცია და ინტერესი ექნებათ კონკრეტული საქმის განხილვისას, უშუალოდ, თვითონ და არა მხარემ მიმართოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესაბამისი კონსტიტუციური წარდგინებით. იხ., შარაშიძე მ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოსათვის „რეალური“ კონსტიტუციური სარჩელების განხილვის უფლებამოსილების მინიჭების პერსპექტივები, ადამიანის უფლებათა დაცვის კონსტიტუციური და საერთაშორისო მექანიზმები, კ. კორკელიას რედაქტორობით, თბილისი 2010, 210.

გადამწყვეტია კონსტიტუციონალიზმის ჩამოყალიბების პროცესში. საკონსტიტუციო სასამართლო კი ამგვარი ტვირთისგან თავისუფალია.⁸²

საკონსტიტუციო სასამართლო, რომელიც დღეს განყენებულია საერთო სასამართლოების სისტემიდან, მნიშვნელოვან ფუნქციას ასრულებს, მაგრამ ადამიანის უფლებათა რეალური დაცვის კუთხით, უფრო ეფექტიანი იქნებოდა ამ ფუნქციების, უფლებამოსილებებისა და შესაბამისად, მისდამი მიმართვის საფუძვლების გაფართოება.

დასკვნა

სტატიაში განხილულ იქნა სამართლოსადმი მიმართვის უფლება, როგორც სამართლიანი სასამართლოს უფლების რეალიზაციის ფუძემდებლური ასპექტი საქართველოს და საერთაშორისო კანონმდებლობის მიხედვით, ასევე, წარმოჩინდა მისი მნიშვნელობა პრეცედენტულ სამართალზე დაყრდნობით; ყურადღება გამახვილდა ამ უფლების კავშირსა და მიმართებაზე საქართველოს თუ საზღვარგარეთის ქვეყნების სამართლებრივ სისტემებში.

ნაშრომში ასევე წარიმართა მსჯელობა საკონსტიტუციო სასამართლოსადმი მიმართვის და მის უფლებამოსილებათა ფარგლების გაფართოების თაობაზე და აღინიშნა, რომ სასურველია, საქართველოში საკონსტიტუციო სასამართლოს მიენიჭოს საერთო სასამართლოს მიერ მიღებული გადანყვეტილების საკონსტიტუციო კონტროლის კომპეტენცია, რითაც შევქმნით ერთგვარ ფილტრს, რომელიც მინიმუმადე დაიყვანს სტრასბურგში გასაგზავნი საქმეების რაოდენობას, ეროვნულ დონეზე საქმის ეფექტურად განხილვის ხარჯზე. ამასთან, მსგავსი სისტემით მოხერხდება საკონსტიტუციო სასამართლოს, როგორც უფლებადამცველი ორგანოს სრულად დატვირთვა და პირთათვის მეტი სამართლებრივი გარანტიების შექმნა მათი უფლებების პრაქტიკული რეალიზაციის მიმართულებით.

⁸² მენაბდე ვ., კონკრეტული კონტროლის პარადიგმა კონსტიტუციონალიზმში, ადამიანის უფლებათა დაცვის კონსტიტუციური და საერთაშორისო მექანიზმები, კ. კორკელიას რედაქტორობით, თბილისი 2010, 143.